

2.8
36

РОДНАЯ ПРИБИРОДА.

1980

ЦІ ТАКАЯ ПАВІННА БЫЦЬ РЭКУЛЬТИВАЦЫЯ?

На ландшафты Беларусі істотна ўплывае гаспадарчая дзейнасць. Гэта непазбежная і заканамерная з'ява ў значнай ступені можа і павінна кантралявацца чалавекам. Рацыянальнае выкарыстанне прыродных багаццяў у нашай краіне стала асноўным прынцыпам гаспадарання. На вырашэнне гэтай праблемы кожны год выдаткоўваецца ўсё больш і больш сродкаў. Тым не менш аптымальнае выкарыстанне прыродных рэсурсаў з адначасовым дабратворным, іменна дабратворным, пераўтварэннем прыроды з'яўляецца надзвычай актуальным. Пра гэта сведчыць практыка.

Здабычай даламітавай сыравіны поблізу Віцебска займаецца вытворчае аб'яднанне «Даламіт» Міністэрства прамысловасці будаўнічых матэрыялаў БССР. Прадпрыемства — буйнейшае ў Еўропе.

Унясенне даламітавай мукі для нейтралізацыі кіслотнасці глебы дазваляе атрымаць значную прыбыўку збожжавых. Цяперашняя магутнасць аб'яднання пяць, а ў перспектыве дасягне сямі-васьмі мільёнаў тон мукі і каля двух з палавінай мільёнаў тон першакласнага шчэбэню.

Зыходная сыравіна — адкладанні даламітаў дэвонскага ўзросту, якія залягаюць пластом ад васьмідзесяці да ста метраў. Зверху яны пакрыты дваццаці-, трыццаціметровым пластом чавярцічных завалуненых сугліна-супескаў, якія выбіраюцца пры ўскрышных работах. Здрабняецца скальны пласт узрываючы, пасля чаго абломкі транспартуюцца на прамысловую перапрацоўку.

У выніку ўскрышных работ і здабычы даламіту ўтварыліся чатыры вялізныя кар'еры. Адзін з іх — Вярхоўе — выпрацаваны. У ім штучнае вадасховішча. Заканчваецца эксплуатацыя кар'ераў Цякава-Койтава і Руба. Тут патрэбна рэкультывацыя. У бліжэйшыя гады ўся здабыча будзе сканцэнтравана ў кар'еры Грэва.

Здабыча выкапня ўскладняецца тым, што кар'еры знаходзяцца блізка ад Заходняй Дзвіны. Вада з ракі інтэнсіўна фільтруецца праз перамычку і разам з падземнай залівае паклады, якія выступаюць над ёю на тры-чатыры метры. Ваду даводзіцца адпампоўваць, павялічваюцца выдаткі, а яе ўзровень паніжаецца ў сярэднім на сем метраў.

У выніку паніжэння ўзроўню вады ў кар'ерах удаецца выпрацоўваць «сухім спосабам» каля дзесяці метраў пласта. Выкарыстанне спецыяльных экскаватараў дазваляе браць даламіт з глыбіні дзесяці-дваццаці метраў. Такім чынам, агульная тоўшча паклада, якую ўдаецца выпрацоўваць, у лепшым выпадку дасягае дваццаці двух метраў, гэта значыць — каля чвэрці таго, што можа здабывацца.

Радзім ГАРЭЦКІ,
старшыня Навуковага савета
па праблемах біясферы АН БССР,
акадэмік АН БССР;

Валеры КАДАЦКІ,
вучоны сакратар секцыі
мінеральна-сыравінных рэсурсаў
савета,
кандыдат геолога-мінералагічных
наук

Рэкультывацыя выпрацаваных кар'ераў таксама ўскладзена на аб'яднанне «Даламіт». Вырашана поўнасцю засыпаць Цякава-Койтава і Руба і пасадзіць лес.

Безумоўна, рэкультывацыя выпрацаваных кар'ераў і іншых закінутых зямель мае вялікае значэнне. Аднак, калі кар'еры засыпаць, то будзе лепшае вырашэнне пытання, бо не ўлічаны ўвесь комплекс выкарыстання прыродных рэсурсаў і пераўтварэння прыроды. Такая рэкультывацыя кар'ераў Руба і Цякава-Койтава не асабліва і асабліва на плане. Як ужо адзначалася, тэхніка, якую мае аб'яднанне, бярэ толькі частку пласта, а не выпрацоўвае яго на ўсю тоўшчу.

У некаторых краінах існуюць грэйферныя краны, здольныя весці распрацоўку пакладаў карысных выкапняў да глыбіні некалькіх дзесяткаў метраў. Несумненна, што ў недалёкім будучым такія здабыча даламіту пачнецца тут. Тады не трэба будзе траціць шмат сродкаў на адпампоўванне вады.

Выпрацоўка пакладаў на ўсю тоўшчу дазволіць у чатыры разы скараціць ўскрышныя работы і ў столькі ж разоў паменшыць плошчу зямлі, якая адводзіцца пад кар'еры і забіраецца ў сельскай і лясной гаспадарак. Эфект, па ўсёй верагоднасці, будзе значны. Такі спосаб здабычы даламіту дазволіць аднавіць выпрацоўкі ў кар'ерах Руба і Цякава-Койтава, якія цяпер засыпаюцца. Давядзецца зноў пачынаць дарагія ўскрышныя работы. Таму з эканамічнага пункту гледжання «мэтазгоднасць» цяперашняй рэкультывацыі кар'ераў не апраўданая. Поруч з гэтым пры рэкультывацыі парушаных зямель заўсёды востра паўстае пытанне аднаўлення спрыяльных прыродных абставін для расліннага свету. У дадзеным выпадку мы бачым рэзкую з'яву, калі кар'ерная выпрацоўка ў літаральным сэнсе слова ўзабагаціла пейзаж, дапоўніла яго унікальнымі рысамі для ўмоў Беларусі.

Як вядома, тэрыторыя нашай рэспублікі ў мінулым перанесла ўздзеянне некалькіх ледавікоў і набыла паката-хвалісты рэльеф. Покрыўныя адкладанні прадстаўлены ў асноўным пячанымі і гліністымі глебамі, часам забалочанымі. Амаль нідзе на тэры-

торыі рэспублікі няма выхадаў скальных парод. Таму значныя па плошчы кар'еры Руба і Цякава-Койтава з іх абрывістымі берагамі і выхадамі ў асноўным жаўтавата-карычневых даламітаў уяўляюць сапраўды экзатычны ландшафт. Тут можа быць зона адпачынку.

Адзначым, што агаленні дэвонскіх даламітаў і, акрамя гэтага, лінзы адкладанняў міжледавіковых эпох, якія сустракаюцца ў верхняй рыхлай тоўшчы, уяўляюць цікавы геалагічны помнік, які не мае сабе роўных на захадзе Усходне-Еўрапейскай нізіны. Вялікае навуковае і пазнавальнае значэнне ўяўляюць агаленні для спецыялістаў і студэнтаў геолога-геаграфічных факультэтаў, турыстаў і г. д.

Адбылася выязная сесія секцыі мінеральна-сыравінных рэсурсаў Навуковага савета па праблемах біясферы АН БССР з удзелам кіраўніцтва аб'яднання «Даламіт» і прадстаўнікоў многіх зацікаўленых арганізацый. Сесія адначала, што кіраўніцтва аб'яднання надае вялікую ўвагу не толькі нарошчванню аб'ёму вытворчасці прадукцыі, але і ахове навакольнага асяроддзя, мае арыгінальныя і перспектыўныя рашэнні гэтай праблемы. Аднак не ўсе пытанні можна вырашыць на месцы. Неабходна, каб гарадскія, абласныя і рэспубліканскія органы, якім падначальваецца аб'яднанне, звярнулі ўвагу не толькі на патрэбы вытворчасці. Што датычыцца дапамогі навуковай грамадскасці, то выязная сесія ў сваім рашэнні рэкамендавала лабараторыі рацыянальнага прыродакарыстання Інстытута геахіміі і геофізікі АН БССР падрыхтаваць прапановы па рэкультывацыі кар'ераў. Секцыя водных рэсурсаў Навуковага савета прапанавана вывучыць праблему водапаніжэння ў раёне распрацоўкі даламіту. Будучы актывізаваны даследаванні па барацьбе з памяншэннем эмісіі зыходнай сыравіны і гатовай прадукцыі ў атмасферу і г. д.

У якасці першачарговых мерапрыемстваў неабходна перш за ўсё спыніць засыпку выпрацаваных частак кар'ераў Руба і Цякава-Койтава. Ускрышную пароду можна выкарыстаць для ліквідацыі шматлікіх яроў у ваколіцах распрацовак.

Было б мэтазгодна і своечасова, каб Дзяржплан БССР прыняў рашэнне аб стварэнні грэйфернага крана, пры дапамозе якога можна было б выбіраць карысную пароду з глыбіні да ста метраў. Неадкладны выпуск такога механізма мае агульнасаюзнае значэнне. Кар'ер Руба варта было б зарэгістраваць у Дзяржкамітэце БССР па ахове прыроды ў якасці геалагічнага помніка-палігона, даручыўшы аб'яднанню ажыццяўляць меры, накіраваныя на яго добраўпарадкаванне.